

Формування стійкої конкурентоспроможності міст КНР

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто теоретичні засади міжнародної конкурентоспроможності міст. Досліджено основні методологічні засади сучасних моделей стійкого конкурентоспроможного розвитку країн. Проведено бенчмаркінг стійкої конкурентоспроможності міст і провінцій КНР та проаналізовано сучасні пріоритети збалансованого розвитку КНР. Досліджено стратегії конкурентного розвитку Китаю і проведено бенчмаркінг стійкої конкурентоспроможності китайських міст. Виявлено характер і масштаби урбанізаційних процесів на території Китаю. На основі якісних показників аналізується збалансована конкурентоспроможність міст КНР і розвиток розумних міст у провінціях Китаю. Досліджено засади урядового впливу на зростання стійкої конкурентоспроможності мегаполісів Китаю.

КЛЮЧОВІ СЛОВА. Конкурентоспроможність міст, стійка конкурентоспроможність, збалансований розвиток, конкурентні переваги, конкурентний статус, мегаполізація, урбанізація, розумні міста

Вступ

Загострення конкурентної боротьби в умовах розгортання четвертої промислової революції обумовило нерівномірність економічного та соціального розвитку не тільки окремих країн, але й регіонів і міст. За цих умов формування та реалізація ефективних конкурентних стратегій мегаполісів заради забезпечення високого конкурентного статусу держав є пріоритетним завданням у міжнародній політиці всіх розвинених країн світу. Конкурентне середовище країн і її мегаполісів обумовлюють відповідно і конкурентні переваги суб'єктів господарювання, якість життя громадян та їх безпеку. Проте, очевидним є і те, що конкурентоспроможність країни безпосередньо залежить від структури та ефективності функціонування її міст і регіонів, що має бути системно відображено у державних програмах і стратегіях щодо нарощення конкурентних переваг у світовому господарстві. Серед наукових праць, в яких досліджуються теоретичні основи конкурентоспроможності країн і міст, а також напрями забезпечення їх збалансованого розвитку необхідно виділити дослідження таких зарубіжних учених, як: Т. Бертон, Бітлі, МакКензі Саттертвайт, Брейні, Хаггінс, Кліфтон, Мартін, Сіммі, Ейк, Вольф, Томсон, Вард, Бадд, Хірміс,

¹ Швиданенко Олег Анатолійович — доктор економічних наук, професор кафедри міжнародної економіки ДВНЗ «Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана». Сфера наукових інтересів: глобальні проблеми сучасності, глобальне конкурентне лідерство, міжнародна конкурентна політика країн, міжнародна конкурентоспроможність. Електронна адреса: oleh.shvydanenko@kneu.ua

Антонюк Богдан Олександрович — аспірант кафедри міжнародної економіки Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана. Сфера наукових інтересів: урбанізація, інновації, техноглобалізм. Електронна адреса: antoniuk@kneu.edu.ua

М. Портер, Тюрк, Мартін, Камагні, Роджерсон, Бегг, П.Кресл, Ні Пенгфей, і вітчизняних учених - А. Поручника, Д. Лук'яненка, О. Білоруса, Л. Антонюк і багатьох інших. Найзначимішими дослідженнями міжнародної конкуренції і теорії конкурентних переваг країн, факторів, що визначають конкурентоспроможність на мікро- та мезорівнях були зроблені американським вченим М. Портером. Стійкий розвиток міст досліджували такі зарубіжні вчені, як Х. Андерсен, Е. Бертон, Т. Бетлі, М. Брехені, С. Уїлер та У. Саттервейт і багато інших. Дослідження конкурентоспроможності міст і мегаполісів було висвітлено в роботах Г. Альбера, Л. Бадда, І. Бегга, А. Белкіт, Р. Камагні, К. Керна, Н. Кліфтона, М. Портера, А. Робертса, П. Томпсона, І. Турока, Р. Хаггінса. А. Хірміса та багатьох інших.

Разом з тим, багато аспектів даної наукової проблеми залишається недостатньо розкритими та обґрунтованими. Потребують подальшого дослідження теоретико-методологічні засади феномена збалансованої конкурентоспроможності країн і мегаполісів у глобальному середовищі. Для розробки ефективних стратегій збалансованого розвитку країн також є досить важливим досвід країн, що за невеликий часовий лаг досягли значних конкурентних переваг, а в інших і конкурентного лідерства.

Об'єктом дослідження є сучасні процеси конкурентної взаємодії країн і їх локалітетів, що впливають на міжнародну конкурентоспроможність КНР. Предметом є умови, фактори, механізми збалансованої конкурентоспроможності міст КНР. Метою є дослідження національних стратегій і програм формування стійкої збалансованої конкурентоспроможності міст Китаю, проведення їх бенчмаркінгу та аналіз сучасних пріоритетів збалансованого розвитку КНР.

На сьогоднішній день Китай має одну з найконкурентніших економік світу, національна модель розвитку КНР на період до 2020 року викладена у довгострокових стратегічних документах розвитку, що дозволять використати потенціал китайської економіки та глобальні ресурси, подолати ті загрози, що стримують економічне зростання через, по-перше, запровадження земельних, фінансових і трудових реформ для підвищення конкурентоспроможності економіки; по-друге, формування національної інноваційної системи, інтегрованої у глобальну, по-третє, забезпечення соціального захисту населення шляхом сприяння надання однакового доступу до робочих місць, фінансів, якісних соціальних послуг і соціального страхування та, по-четверте, забезпечення стійкого збалансованого розвитку з використанням зелених технологій і через використання ринкових стимулів, правил, державних інвестицій, промислової політики, підвищуючи ефективність використання енергетичних ресурсів і захист довкілля. Ці стратегічні шляхи можна узагальнити в такі основні групи, як ін-

дустриалізація, інтелектуалізація, діджиталізація, модернізація сільського господарства та урбанізація.

Експерти швейцарсько-корейської консалтингової компанії SolAbility опублікували рейтинг Індексу Глобальної стійкої конкурентоспроможності (Global Sustainable Competitiveness Index»), в якому різні країни світу порівнюються за рівнем розвитку та стійкості економік. Рейтинг охоплює 180 країн світу і був складений з урахуванням усіх параметрів збалансованого зростання — ефективність управління країною, інтелектуальний капітал, соціальний капітал, ресурсний менеджмент, доступність природного капіталу. Індекс глобальної збалансованої конкурентоспроможності оцінює поточну та майбутню спроможність країн створювати та підтримувати фінансові та нефінансові доходи та багатства для свого населення. Фахівці різних міжнародних організацій сходяться на спільній точці зору щодо збалансованої конкурентоспроможності як здатності країни задовольняти основні потреби нинішніх поколінь, зберігаючи або збільшуючи національні та індивідуальні багатства в майбутньому, не виснажуючи свій природний, інтелектуальний і соціальний капітал. Збалансована конкурентоспроможність країн і мегаполісів — це сприяння урядів країн найефективнішому використанню ресурсів, розвитку екологічної та соціальної складової (рис. 1).

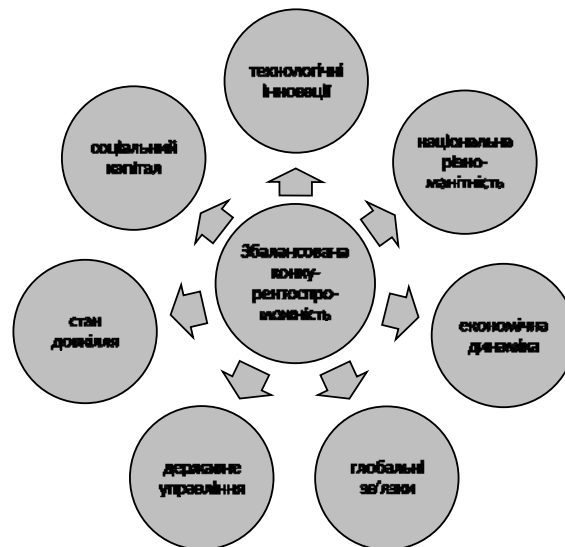

Рис. 1. Основні складові стійкого конкурентоспроможного розвитку країн і міст²

² The Sustainable Competitiveness Report 2017. — 60 p. — <http://solability.com/the-global-sustainable-competitiveness-index>

Перші місця в рейтингу займають чотири скандинавські країни — Швеція (60,5 бали), Норвегія (58,2), Ісландія (57,4) Фінляндія (57,8) і Данія (57,2). До першої десятки увійшли також Ірландія, Швейцарія, Австрія, Латвія, Естонія. На останніх місцях розташувалися Ємен (31,0) та Ірак (30,2). Ці країни володіють кращими інструментами, які дозволяють стимулювати зростання економіки в майбутньому. У рейтингу Китай випередив Австралію, Іспанію, Угорщину, Ізраїль та інші. Так, за 100-бальною шкалою КНР отримав 48,9 балів і перебуває на 30-му місці, в той час як Україна зайняла 91 місце (43,0). Тобто в світі виникає нова динаміка стійкого конкурентоспроможного розвитку, не дивлячись на збереження глибокої і стійкої соціально-економічної нерівності в цій сфері між різними країнами і регіонами.

У той же час варто підкреслити особливість того, що одним із глобальних трендів, який справляє вирішальне значення на розвиток та підвищення конкурентоспроможності регіонів і цілих націй є швидкий розвиток мегаполісів. Згідно з останніми дослідженнями, в сучасній глобальній економіці реалізуються тисячі ініціатив з нарощення конкурентоспроможності міст і мегаполісів у різних державах світу. Саме міста у 21 столітті будуть однією з рушійних сил, що стимулюватимуть подальше зростання, процвітання та глобальну конкурентоспроможність країн та мегарегіонів³.

Конкурентоспроможність міст і мегаполісів

Експерти Глобального інституту Макінзі (McKinsey Global Institute)⁴ визначають мегаполісами міста з населенням понад 150 000. Їх класифікують як невеликі середні міста до 5 млн, міста до 10 мільйонів і мегаполіси з населенням понад 10 мільйонів чоловік. Конкурентоспроможність міста визначається експертами Всесвітнього економічного форуму як сукупність факторів — політика, інститути, стратегії і процеси, що визначають рівень збалансованої продуктивності міста як встановлений рівень добробуту та стандартів життя населення, що має зберігатись у визначений термін. Стійкість або збалансованість охоплює економічні, екологічні та соціальні проблеми.

Основні детермінанти формування високого конкурентного статусу міст — це інститути, політика і регулювання, інфраструктура і соціальний капітал. Фахівці вважають, що саме ефективність державної політики і регулювання формують конкурентоспроможність міста, а серед основних факторів реформ є: макроекономічна політика, що

³ Особливий інтерес представляє південнокорейський досвід використання «наукових міст» для інноваційного розвитку

⁴The Competitiveness of Cities The World Economic Forum. Report 2003-2004. www.weforum.org

пов'язана з фінансовою політикою міста, політика і правила, пов'язані з ринками товарів, послуг, капіталу і робочої сили, що формують сприятливе бізнес-середовище. Важливою є і зовнішньоекономічна політика, що дозволяє позиціонувати місто в глобальній економіці за допомогою міжнародної торгівлі, фінансів, прямих іноземних інвестицій, іноземних фахівців і туризму.

Серед характерних особливостей забезпечення конкурентоспроможності мегаполісів слід виділити синергічні ефекти, які отримують компанії через власну локальну діяльність, що пов'язана з глобальними ланцюжками створення доданої вартості в межах кластерів і кластерних мереж розташованих, як правило, біля великих міст, що у свою чергу сприяє прискоренню інноваційного розвитку суб'єктів господарювання. Світові тенденції засвідчують, що інновації є імперативом для міської економічної конкурентоспроможності. Локальна система інновацій і конкурентоспроможності включає: кількість суб'єктів інноваційному ланцюжку та взаємозв'язки між ними; комерціалізацію ідей; м'яку інфраструктуру, в тому числі креативність, а також додану цінність культури; фінансування; продаж і маркетинг, де нові ідеї перетворюються в нові продукти і послуги; але вони повинні бути правильно відрегульованими на національному та їх експорт на зовнішні ринки.

Такі фактори містить Рейтинг Глобального індексу конкурентоспроможності міст (Global Urban Competitiveness Index Rankings), що розробляється в Центрі досліджень міст і конкурентоспроможності Китайської академії суспільних наук (CASS). Він засвідчив топ-10 міст Нью-Йорк, Лос-Анджелес, Сінгапур, Лондон, Сан-Франциско, Шеньчжень, Токіо, Сан-Хосе, Мюнхен і Даллас, які досягли найвищих конкурентних позицій. Дані звіту зібрані на основі таких показників: ВВП, ВВП / на душу населення, продуктивність праці, кількість транснаціональних компаній у місті, кількість отриманих патентів, рівень зайнятості, рівень економічного зростання, цінова перевага. Дослідженням було охоплено 500 глобальних міст. Експерти встановили, що північноамериканські міста зберегли свої позиції, у той час як провідні європейські міста дещо поступились у рейтингу, а азійські міста нарощують свій потенціал.

Так, у 2017 році Шеньчжень посів шосте місце, обігнавши ряд конкурентних міст ЄС і США та Азії. Якщо проаналізувати дослідження конкурентоспроможності міст Китаю (Chinese Urban Competitiveness, 2017), то серед лідерів такі мегаполіси КНР, як Шеньшень, Гон Конг, Тайпей, Гуаньджоу, Пекін, Макау, Суджоу, Вухан, Фошан, Нанінг, Вухі, Донгуан, Ченгду. Такий вражаючий результат був досягнутий завдяки урядовій політиці КНР.

Китайські мегаполіси володіють великим потенціалом для розвитку, про що свідчить Innovation Cities Global Index 2013, за цим звітом 4 китайські мегаполіси входять у топ-100 інноваційних міст світу, це міста: Гонконг, Шанхай, Пекін, Шеньчжень. Варто зазначити, що перші 2 позиції зайняли міста США Бостон і Нью-Йорк, а в топ-10 аж 4 міста США, а інші 6 з міст у топ-10 — представники Європейського континенту, це міста Відень, Париж, Мюнхен, Лондон, Копенгаген, Амстердам.

У той же час, історія становлення економіки Китаю показує, що всі стратегічні документи, що були пов'язанні із конкурентоспроможними розвитком країни, містили важливі рекомендації щодо стратегічного розвитку її міст і мегаполісів. Крім того, сучасні конкурентні міста Китаю позиціонувались як сприятливі місця для життя громадян, де виробничий процес і діяльність людини функціонують як частина природного циклу, економіка базується на низьковуглецевій моделі розвитку, екологічному будівництві.

За оцінкою експертів масштаби урбанізації Китаю є безпрецедентними в історії людства щодо збільшення споживчого попиту, реструктуризації економіки та нарощення національного розвитку. Тому й не випадковою на сьогодні є така велика увага з боку уряду КНР щодо стійкої конкурентоспроможності міст КНР. Дослідження показали, що Гонконг посідає високі конкурентні позиції за цим показником (рис. 2).

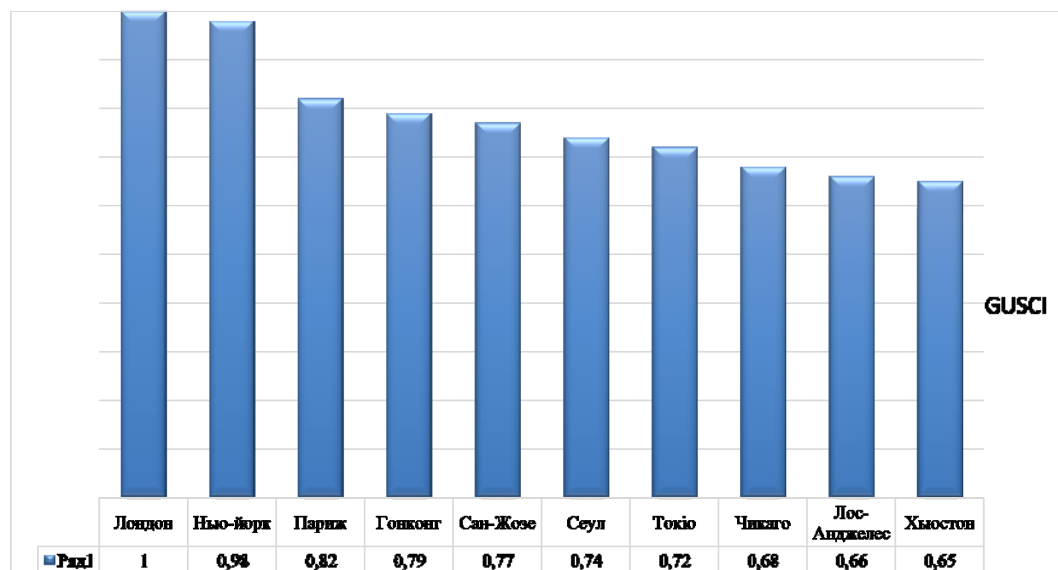

Рис. 2. Топ 10 міст у глобальному індексі стійкої конкурентоспроможності міст

Факторний аналіз цього показника дозволив виокремити сильні сторони мегаполісу Гонконг, а саме розумне урядування, глобальні зв'язки та відносно висока якість довкілля (15 позиція у світі) (табл. 1).

Таблиця 1

ТОП-5 МІСТ У РЕЙТИНГУ ГЛОБАЛЬНОЇ СТІЙКОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ⁵

Місто	Економічна ефективність	Соціальна згуртованість	Якість довкілля	Технологічні інновації	Глобальні зв'язки	Культурна диверсифікація	Державне управління
Лондон	6	154	119	4	3	1	6
Нью-Йорк	16	339	2	6	1	5	22
Париж	53	137	120	1	7	110	177
Гонк-Конг	139	70	15	50	4	33	2
Сан Хосе	2	418	171	2	67	33	22

За даними «Доповіді про стан навколишнього середовища в Китаї» Міністерства охорони навколишнього середовища КНР, тільки 16 з 161 міст відповідають екологічним стандартам, а якість підземних вод у майже у 60 % міст класифіковано як «поганий» або «дуже поганий».

Ці екологічні проблеми вже завдали шкоди здоров'ю міських мешканців. За оцінками ОЕСД проблеми з забрудненням повітря спричиняють 350 тисяч смертей на рік. Консенсусу досягнутого між громадськістю та урядом про те, що середовищу має бути відданий пріоритет у розбудові мегаполісів.

Стратегічні пріоритети Китаю у збалансованому розвитку

Зіткнувшись з низкою зазначених проблемам уряд Китаю розробив нову стратегію урбанізації, яка поклала основи міського розвитку. Національний план нової урбанізації (2014–2020). Основні пріоритетні завдання включають, по-перше, переселення сільського населення в міста та міські райони, по-друге, застосування новітніх інформаційних технологій для модернізації міської інфраструктури і ефективного використання земельних ресурсів. Крім того, важливе значення надається збереженню унікальних природних і культурних особливостей кожного міста. Уряд Китаю передбачив, що стимули до нової урбанізації будуть виходити від реформ у ключових секторах, таких

⁵ Складено на основі Pengfei N. Y. Wang «Urban sustainable competitiveness: a comparative analysis of 500 cities around the world»

як фінанси, сільське господарство. Для цього передбачається протягом семи років інвестувати приблизно 6,75 трлн дол. США.

Розроблені прогнози урбанізації КНР до 2020 року свідчать, що постійні міські жителі складатимуть 60 % населення Китаю, а 45 % повинні бути зареєстровані в якості постійних міських жителів. Також китайські вчені розробили прогнози щодо розвитку урбанізованих регіонів КНР і визначили, які з них будуть мати найбільше міського населення та потребуватимуть найбільших інвестиційних фондів на їх розвиток (табл. 2).

Таблиця 2

ПРОГНОЗ РОЗВИТКУ УРБАНІЗОВАНИХ РЕГІОНІВ КНР⁶

№	Провінція	Загальна чисельність населення у 2030 р., млн	Міське населення у 2030 році, млн	Сільське населення до міського населення, млн	Зростання міського населення, десять тис.	Нові будівельні фонди для урбанізації, трлн юанів	ВВП, трлн юанів	Фонди урбанізації, % до ВВП
1	Гуандун	14470.67	13901.97	5381.01	6306.46	17.17	164.42	10.44
2	Хенань	9494.06	5635.67	1584.68	1959.84	5.36	83.78	6.4
3	Шаньдун	9799.01	7315.94	2079.85	2566.88	7.01	141.5	4.95
4	Цзянсу	8170.34	7363.93	2209.68	2699.9	7.37	157.33	4.68
5	Сичуань	7785.76	4853.64	1289.88	1613	4.41	69.93	6.31

У той же час варто підкреслити, що національний план Урбанізації КНР зосереджує особливу увагу на захист і збереження навколишнього середовища. Таким чином, цей план підкреслює необхідність збалансованого процесу урбанізації, для досягнення цих цілей протягом короткого періоду часу, що є одним з основних завдань для уряду (табл. 3).

У той же час «дорожня карта» для міського розвитку КНР, що була розроблена в результаті співпраці між різними міністерствами країни, заохочує міста переймати підхід, за якого у центрі уваги стоїть саме збалансований розвиток і «зелене зростання».

Реалізація завдань міського розвитку КНР здійснювалась відповідно до сформованих чотирьох основні місії:

- підвищення стійкості міського розвитку;
- просування і сприяння врегулюванню становища сільських мігрантів у містах;
- оптимізація інфраструктури та використання земель у міських районах;
- заохочення інтеграції міських і сільських районів.

⁶ Складено на основі Dongqi S., Liang Z., Yu L., Haimeng L., Xiaoyan S., Zedong W., Xixi W. New-type urbanization in China: Predicted trends and investment demand for 2015–2030 /– Washington: Journal of Geographical Sciences, 2017. – 943-966 pp.

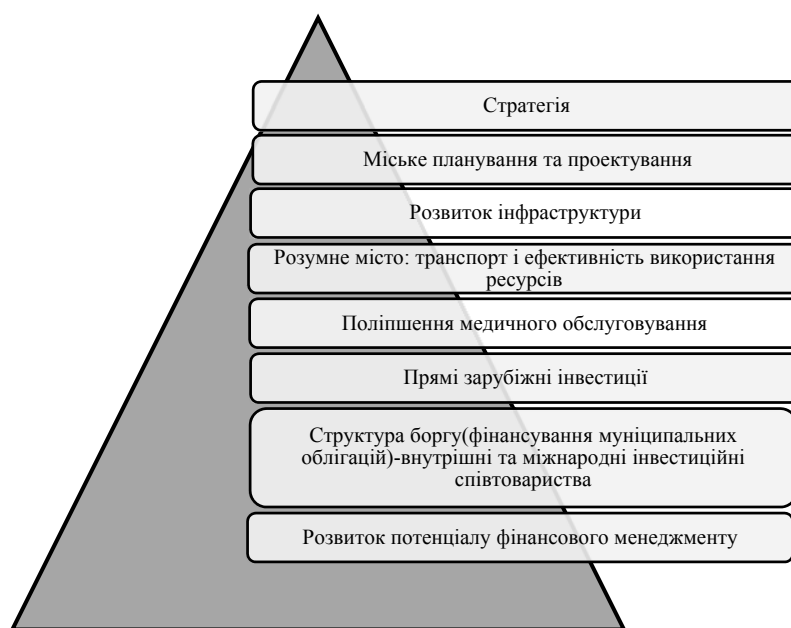
Таблиця 3

**ОСНОВНІ КІЛЬКІСНІ ПОКАЗНИКИ НАЦІОНАЛЬНОГО ПЛАНУ УРБАНІЗАЦІЇ
КИТАЮ⁷, %**

Показник	2012	2020
Рівень урбанізації		
рівень урбанізації населення, %	52,6	60 %
рівень урбанізації населення за системою прописки «хукоу»	35,3	40%
Основні державні послуги		
рівень освіченості дітей сільських робітників-мігрантів, %	0	99%
рівень охоплення страховим покриттям жителів міста, %	95	98
рівень забезпеченості житлом постійного міського населення, %	12,5	23
Інфраструктура		
коефіцієнт використання громадського транспорту в містах з більш ніж 1 мільйона жителів, %	45	60
охоплення громадської системи водопостачання в містах, %	81,7	90
швидкість обробки стічних вод в містах, %	87,3	95
швидкість переробки відходів за добу до загальної детоксикація в містах, %	84,8	95
охоплення домашніх господарств ширококутовим інтернетом, %	4	50
Ресурсне середовище		
Рівень споживання відновлювальної енергії в містах, %	8,7	13
Співвідношення зелених архітектур до нової архітектури в містах, %	2	5
Співвідношення зелених зон в забудованих районах міст, %	35,7	38,9

За результатами проведених досліджень можна стверджувати, що стратегічні напрямки реформ КНР зосереджені навколо таких сфер, як демографічне планування; землевпорядкування; фінансова безпека; житлове будівництво в містах та екологія та охорона навколишнього середовища (рис. 3).

⁷ Складено на основі: China's new Urbanization Plan 2014-2020 [Електронний ресурс]. — 2014. — Режим доступу до ресурсу: <https://dilemma-x.net/2014/03/17/china-national-new-type-urbanization-plan-2014-2020/>

Рис. 3. Національний план нової урбанізації (2014–2020)⁸

Цілі нової урбанізації надзвичайно тісно пов'язані з розвитком інфраструктури та комунального транспорту. Це важливе завдання передбачає значного фінансування та соціальних та екологічних вимог сталого розвитку. У розділі «Охорона навколишнього середовища» узагальнені всі проблеми, що пов'язані із забрудненням повітря, води і утилізацією відходів

Оскільки уряд КНР має на меті забезпечити глобальну конкурентоспроможність своєї держави, де населення буде з кожним роком збільшуватись, то це спонукає формувати екологічно чисте середовище, а якість життя стане одним з ключових факторів їх конкурентного статусу. Тому найважливішим завданням у цьому контексті китайські фахівці вбачають у підвищенні ефективності «зеленого» управління через стимули та інструменти, які дозволяють ефективно управляти довкіллям.

Застосування принципів зеленого врядування у секторальній політиці сприятиме структурним реформам, необхідним для досягнення підвищення ресурсоефективності міст і мегаполісів з низьким рівнем забруднення. По перше, довгострокова політика з питань довкілля належать Міністерству з охорони навколишнього середовища, по-

⁸ World Bank. Development Research Center of the State Council, the People's Republic of China. China 2030 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/China-2030-complete.pdf>

друге, на рівні мегаполісів і регіонів створені Бюро з навколишнього середовища, які відповідають за стратегічні напрямки збалансованого розвитку територій, по-третє, підвищені податки до рівнів відшкодування витрат у сфері водопостачання, каналізації і відходів; по-четверте, надані значні субсидії в енергетичному секторі, по-п'яте, в повній мірі розпочали своє функціонування екологічні суди.

Крім того, в КНР проводиться значна робота щодо управління якістю повітря, води та торгівлі правами на використання води фермерами і підприємствами. Дуже велике значення приділяється розвитку зеленого транспорту, а що дозволить зменшення використання бензину/газу, зниження викидів. Основою стійкого розвитку міст КНР є використання чистої енергії з метою зменшити використання вугілля в роботі підприємств/заводів, підвищити видобуток чистого природного газу як заміна вугіллю, дотримання заходів контролю за викидами відповідно до Паризької угоди та розвиток відновлювальних джерел. Важливими є заходи щодо стимулювання суб'єктів господарювання на зменшення споживання енергії в промисловості через підвищення податків на викиди, використання альтернативних джерел енергії та впровадження спеціального екологічного маркування «блакитний ангел». Основна увага уряду КНР спрямована на інтеграцію системи управління водопостачанням і забрудненням довкілля, а також контролю за хімічними речовинами та небезпечними матеріалами. Крім того, фахівцями пропонується ввести пільги для стимулювання «зеленого місцевого управління».

Сучасна китайська державна політика в сфері конкурентоспроможності передбачає розробку індивідуальних планів конкурентного розвитку для окремих міст звертаючи увагу на їх сильні та слабкі сторони. Досліджуючи стратегії збалансованого розвитку міст КНР, варто відмітити особливості конкурентного поступу мегаполісу Чанша одного з найбільш конкурентоспроможних міст у центральній і західній частині Китаю. Державна рада почала стимулювати розвиток міського кластера Чанша–Чжужоу–Хунань ще у 2007 році, з метою створення екологічно придатного для життя, енергозберігаючого та екологічно чистий мегаполісу, в якому проживає понад 7 млн жителів. Це місто було визнане як Світове зелене місто. Згідно урядових ініціатив було створено нове екологічне місто Янью, що базувалось на розробці екологічних технологій та інтеграції очищення стічних вод, зі штучними і природними басейнами для зниження забруднення. У 2008 році Чанша також встановив пілотну зону в якості нового рушія зростання міста і провінції Хунань. Вона орієнтована на екологічно чистий та інноваційно-орієнтований розвиток, і, як очікується, все буде завершено у 2017 році. Основне значення надається розвитку кластеру високотехнологічних виробництв і створенню моделі для

міських і сільських інтеграцій, відповідно до високих стандартів екологічної стійкості.

В якості одного з перших чотирьох китайських вільних економічних зон (ВЕЗ), що відкриті для зовнішнього світу, було місто Чжухай, що базувалось на трьох основних стратегічних етапів розвитку. На першому етапі, місто спочатку було орієнтоване на розвиток інфраструктури, покращення інвестиційного клімату, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій виробництва. На другому етапі, Чжухай було зосереджено на високотехнологічних виробництвах з інтенсивними технологіями і високою доданою вартістю, а в третій фазі, це місто прагне домогтися додаткового прогресу з питань екологічної стійкості та стати зразковим містом наукового розвитку через прозорі і ефективні державні електронні послуги та реалізацію стратегії інноваційного розвитку міста. Було розроблено відповідне Положення про заохочення науки і технологій у місті Чжухай як вільної економічної зони КНР

Розумні міста Китаю

Нова урбанізація Китаю відображає рішучість продовжувати своє економічне зростання і в майбутньому. Останні десятиліття концепція «розумних міст» стала все більше використовуватися для забезпечення збалансованого розвитку в системі підвищення конкурентоспроможності держави. Сучасні міста КНР відіграють визначальну роль у соціально-економічному розвитку територій і мають величезний вплив на забезпечення високого конкурентного статусу країни.

Міжнародний досвід свідчить про те, що коли урбанізація досягає 50–70 %, соціальні проблеми зростають. Починаються проблеми з безробіттям, збільшується розрив між багатими та бідними верствами населення, загострюються проблеми з нестачею житла, заторами на дорогах, нестачею енергетичних ресурсів, забрудненням навколишнього середовища. Як показує світовий досвід, розвиток розумних міст допомагає не тільки подолати вже існуючі проблеми, але й запобігти появі нових.

У сучасному глобальному світі розумне місто — це висококонкурентна розвинена міська територія, яка забезпечує стійке економічне зростання та високі стандарти життя у таких ключових сферах, як: економіка, мобільність, навколишнє середовище, люди, якість життя і уряд. Досліджуючи концепцією «розумні міста Європи», яка була розроблена технічним університетом у Відні, можливо сформулювати цілісну та об'єктивну картину успішних сценаріїв розвитку локальних систем конкурентного розвитку.

Розробники концепції наголошують на тому, що оцінювання ефективності розвитку розумних міст має включати 6 основних індикато-

рів ,таких як: розумна економіка, розумна мобільність, розумне до-вкілля, розумні люди, якісне життя населення і розумне управління. За своєю сутністю концепція розумних міст полягає в створенні та поєднанні людського, соціального капіталу і інформаційно-комунікаційних технологій з метою отримання більш сталого економічного розвитку та підвищення якості життя. Таким чином, розумне місто — це місто, в якому використовуються сучасні інформаційно-комунікаційні технології для забезпечення високих стандартів якості життя у ньому. Технології, що використовуються в розумних містах, інтегруються у відповідні структури щоб підвищити якість надання послуг, зменшення вартості та споживання ресурсів і поліпшити комунікації громадянам. Експерти іспанської бізнес-школи IESE розробили індекс просування міст (Cities in Motion Index) з метою розробки ефективних стратегій розвитку розумних міст. Згідно з останніми дослідженнями⁹ даної інституції, що охоплювало 181 глобальне місто, ключовими факторами стійкої конкурентоспроможності міських територій виступають: людський капітал; соціальна згуртованість; розвиток міської економіки; ефективність державного та міського управління; екологія; транспорт і мобільність; міське планування; міжнародне співробітництво; рівень розвитку технології та інші.

Відомий чилійський професор Б. Коен запропонував методику для оцінки розумних міст і склав відповідний міжнародний рейтинг. На його думку, найкращими розумними містами є Відень, Торонто, Париж, Нью-Йорк, Лондон, Токіо, Берлін, Копенгаген, Гонконг, Барселона. Місто Відень має найвищі конкурентні позиції в рейтингу серед таких субіндикаторів, як: якість життя (1 місце), інноваційне місто (5 місце), регіональне зелене місто (4 місце), електронний уряд (8 місце).

У сучасній глобальній економіці розумні міста — це не тільки важливий стратегічний напрямок мегаполізації Китаю у тринадцятій п'ятирічці, а й є ключовим джерелом конкурентної переваги як для окремих компаній, так і для націй у цілому. Розумні міста покликані розв'язати проблему з недостатньо якісним громадським сервісом у мегаполісах і низькими стандартами життя. Так, згідно тринадцятого п'ятирічного плану урбанізація в Китаї має становити 70 %, це значить, що ще 350 мільйонів жителів увійдуть до складу міського населення. На сьогоднішній день Китай налічує 654 міста, з яких більше 80 мають населення понад 1 мільйон жителів. У попередній п'ятирічці уряд Китаю виділив приблизно 1,6 трлн юань (230 млрд євро) на інтелектуальну модернізацію комунального сектору та впровадження смарт мереж, смарт транспорт, смарт поставку води, смарт управління земельними ресурсами та смарт логістику. У 2013 році були затверджено 193 пілотних проектів у містах Китаю. Швидкий

⁹ Дослідження було проведено IESE у 2016 року

розвиток розумних міст Китаю у значній мірі пояснюється співпрацею між ІТ сектором та урядом. Станом на вересень 2013 року близько 311 міст у Китаї розпочали впроваджувати стратегію «розумне місто» для сприяння індустріалізації, інформатизації та урбанізації.

Важливим кроком розвитку розумних міст стало співробітництво Китаю та Європейського Союзу, а саме у сфері розвитку цифрової економіки, наукових досліджень проблем урбанізації, підготовці висококваліфікованих спеціалістів тощо. У результаті цього було здійснено ряд важливих кроків, серед яких: поглиблення співпраці щодо розумних і зелених міст, створено експертну структуру з питань розумних міст, яка включає комітет зі стратегічного управління, групу технічних експертів і секретаріат, а також створили платформу, яка містить базу даних щодо визначення проблем і можливостей створення та розвитку розумних міст, беручи до уваги досвід таких міст: Рига, Будапешт, Шанхай і Пудун.

Крім того, було обрано міста ЄС і Китаю, в яких будуть реалізовані пілотні проекти, метою яких буде забезпечення стійкого соціально-економічного і інноваційного розвитку. Дуже активна співпраця ЄС і Китаю проходить саме в сфері міського планування і проектування, модернізації комунальних послуг, розвитку зелених будівель, смарт транспортування, а також сторони домовилися про створення нових спільних програм за участю китайських і європейських міст і підприємств, розширивши при цьому кількість регіонів, що братимуть участь у пілотних дослідженнях.

У той же час, аналіз соціально-економічного розвитку КНР показує, що вирішити всі важливі проблеми соціально-економічного розвитку країни на період до 2020 року покликаний 13-й п'ятирічний план. Результатом його реалізації планується побудова середньозаможного суспільства та національне відродження Китаю на основі таких принципів; інноваційності (для підвищення якості виробництва); координаційності (управління та контроль внутрішніми та зовнішніми ринками); «зеленого» зростання (боротьба з екологічними проблемами, захист навколишнього середовища); фокусування (забезпечення збалансованого розвитку як у міських, так і сільських районах, а також у різних галузях промисловості); доступності (забезпечення доступності соціальних послуг широкому населенню).

Основними завданнями тринадцятої п'ятирічки є :

- 1) стійке економічне зростання;
- 2) зменшення рівня бідності та зупинення старіння нації;
- 3) покращення екологічної ситуації в країні;
- 5) розвиток освіти та науки;
- 6) підвищення якості медичного обслуговування;
- 7) модернізація агросектору;

- 8) сприяння інноваційному розвитку КНР;
- 9) налагодження та оптимізація структури промисловості;
- 10) посилення ролі КНР на міжнародній арені.

Щодо пріоритетних напрямків урбанізації в межах тринадцятої п'ятирічки, то основні проекти передбачають розвиток мегаполісів і малих міст і селищ, а також розвиток (табл. 4)

Таблиця 4

**ПРІОРИТЕТНІ ПРОЕКТИ УРБАНІЗАЦІЇ НОВОГО ТИПУ
В ТРИНАДЦЯТІЙ П'ЯТИРІЧЦІ¹⁰**

Урбанізація	Просування процесу урбанізації 100 млн сільських мігрантів та іншого постійних мешканців; прискорення реконструкції будівель і урбанізованих сіл, де будуть проживати 100 млн чоловік; заохочення урбанізації міських жителів у центрально-східні регіони, в основному в міста малого або середнього розміру
Зростання малих і середніх міст	Прискорення покращення повного набору функцій для призначених міст невеликого розміру, а також створення відповідних умов залежно від розміру і щільності постійного населення в районах міст та їх економічної можливості
Розвиток малих міст з унікальними характеристиками	Розвиток малих міст з унікальними ресурсами, вигідним розміщенням, культурними особливостями і створення містечок з унікальними складовими до яких відноситься відпочинок і туризм, торгівля та логістика, наявність інформаційних технологій, «розумне виробництво», наукова та технічна база, передача етнічних культур шляхом посилення підтримки інвестицій
Зелені міста	Створення моделі зелених і лісистих міських кластерів через просування зеленої архітектури; поширення екологічно чистого транспорту; сприяння ефективному розподіленню енергетичних ресурсів і нових систем енергопостачання; забезпечення
Технології дренажних систем	Впровадження та розвиток дренажних та іригаційних систем, а також приміщень для зберігання води в міських районах через проникнення, збереження, накопичення, очищення, використання води, а також підтримка будівництва «губки» архітектури, житлових комплексів, доріг, парків і зелених зон
Підземні трубопровідні мережі	Сприяння будівництву комплексних підземних каналів, що включають центральні і розгалуженні лінії, у поєднанні з реконструкцією у старих міських районах і розширення підземного простору з акцентом на нові райони в містах і розвитку кластерних зон; здійснення будівельних робіт щодо покращення підземних трубопровідних мереж для чистої води, стічних вод, дощової води, газу та опалення у містах, а також будівельні роботи для мереж підземної передачі електроенергії і мереж зв'язку
Конкурентні села	Розвиток інтенсивного водопостачання у фермерські господарства, збільшення охоплення водопостачання у сільській місцевості до 80%; всебічне сприяння розвитку відновлювальних джерел енергії, створення моделей міст і селищ з використанням екологічно чистої енергії, відновлення небезпечних житлових будинків у сільській місцевості, а також створення сейсмостійких житлових будинків у сільській місцевості; впровадження методів очищення стічних вод у сільській місцевості, просування спеціальних проектів для організації і поліпшення відходів у сільських районах, здійснення загального поліпшення стану навколишнього середовища в 130000 адміністративних селах, а також реалізації збору і переробки відходів у більше 90% адміністративних селах

¹⁰ Складено на основі: Xi expounds on guideline for 13th Five-year Plan [Електронний ресурс]. — 2015. — Режим доступу до ресурсу: <http://english.cntv.cn/2015/11/03/ART11446559744633822.shtml>.

Важливо зазначити, що подальші напрямки реформ в Китаї, які були затверджені на сесії 18-го з'їзду Комуністичної партії, спрямовані, на нашу думку, саме формування стійкої конкурентоспроможності КНР. Це обумовлено характером, основними завданнями та інструментами, цілеспрямованістю таких реформ:

- зниження ринкових бар'єрів, що передбачає: однакове ставлення до іноземних підприємств у порівнянні з китайськими, зниження або прибирання взагалі бар'єрів для входу в різні сектори економіки. спрощення процесів реєстрування бізнесу; зміна процесів ціноутворення на всі товари, ціна буде визначатись на основі ринкового механізму без державних інтервенцій;

- реформування урядових функцій, що включає: контроль за видатками на утримання держапарату; зменшення розмірів урядових департаментів; зобов'язання урядових структур залучати послуги приватного сектору через проведення тендерів; зміна системи оцінки зростання ВВП з метою надання вищої оцінки роботам, які пов'язані з захистом довкілля, зниженням витрат енергії;

- сприяння реформуванню державних підприємств з подальшим створення спільних підприємств, тобто таких, у яких приватні інвестори будуть мати свою частку;

- фінансові реформи, що передбачають сприяння створенню нових і розвитку існуючих ринків капіталу; створення системи страхування банківських депозитів; лібералізація відсоткових ставок;

- фіскальні реформи, що стосуються перерозподілу повноважень щодо оподаткування між центральним та місцевими органами влади; підвищення прозорості та ефективності наповнення та використання бюджету; зміни в оподаткуванні;

- реформи пов'язані з захистом довкілля через сприяння розвитку ринків торгівлі дозволами на викиди шкідливих речовин;

- реформи пов'язані з рухом населення, розвитком сільських регіонів. Збільшення міського населення у загальній чисельності населення з 53 % у 2012 році до 70 % до 2030 року, в кінцевому рахунку, зможе розширити можливості внутрішнього споживання.

Висновки

Національна модель конкурентного розвитку Китаю спрямована на забезпечення стійких темпів економічного зростання, модернізації промислового сектору, покращення умов життя та добробуту населення, зміцнення позицій КНР на міжнародній арені та подолання найнагальніших проблем країни та нарощенні збалансованої конкурентоспроможності. Поставлені задачі уряд КНР досягає за допомогою реалізації ключових реформ у сфері урбанізації, індустріалізації,

діджиталізації та модернізації сільського господарства. Інновації пронизують не лише промисловий сектор, але й якість життя громадян, медицини, розбудови інфраструктури країни, захисту навколишнього середовища. Стратегія інноваційного розвитку провінцій і міст КНР спрямована на те, щоб скоротити розрив між найвідсталішими та найрозвиненішими регіонами країни. У найвідсталіших районах основну увагу буде приділено розбудові інфраструктури та освітній сфері. У таких регіонах будуть впроваджуватись новітні технології у промисловий сектор і сферу послуг, що має підвищити економічне становище, та інноваційні можливості регіону. У найрозвиненіших регіонах основні сили будуть спрямовані на розвиток інформаційних і високотехнологічних галузей економіки, потужного впровадження новітніх технологій у промислові підприємства та, за допомогою зелених технологій, вийти на новий рівень збалансованого стійкого розвитку.

Основними завданнями розвитку китайських мегаполісів на наступні 5 років є збереження стійких темпів економічного розвитку, підвищення рівня життя населення міста та модернізація промислового сектору. Так само, як і в цілому по країні, пріоритетними є високотехнологічні галузі промисловості, розбудова інфраструктури міста, впровадження високих технологій, розвиток науки, збереження довкілля.

Китайські мегаполіси володіють великим інноваційним потенціалом, важливо і те, що цей потенціал ще не до кінця розкритий. На сьогоднішній день рівень урбанізації у Китаї перевищує 50 %, як відомо з світового досвіду, що за такої ситуації значно ускладнюється функціонування міст. Розвиток китайських мегаполісів відбувається за концепцією «розумних міст». Дана концепція передбачає впровадження саме високих технологій, що має покращити якість і стандарти життя населення та забезпечити їх ефективне функціонування навіть попри високий рівень урбанізації.

Серед основних завдань тринадцятого п'ятирічного плану можна виділити: забезпечення сталих темпів економічного зростання, подолання економічного розриву між містами й селами та між регіонами, модернізація промислового сектору, розвиток високотехнологічних галузей, покращення рівня життя та збільшення доходів населення. Крім того, в сучасних умовах нестачі енергетичних ресурсів і забруднення навколишнього середовища, одним із пріоритетних завдань тринадцятої п'ятирічки є зменшення споживання енергетичних ресурсів і покращення екологічної ситуації у країні. Задля дотримання курсу на екологічність, промислові підприємства Китаю будуть змушені до впровадження інновацій і новітніх технологій, які дозволять їм зменшити викиди CO₂ в атмосферу.

Стратегічні пріоритети забезпечення збалансованого розвитку КНР засвідчують прогнози та перспективи стати конкурентним лідером 21 століття. Аналізуючи горизонти розвитку Китаю, зіставляючи наявні сильні та слабкі сторони економіки України, варто підкреслити, що головним багатством і ключовим потенціалом її розвитку є людський капітал, а інвестиції в науку, культуру, освіту та охорону здоров'я та збереження довкілля дають найбільш очікуваний результат — стійке, збалансоване і всеохоплююче зростання.

Список літератури

1. *Ache P.* Cities between competitiveness and cohesion: discourses, realities and implementation — introduction / P. Ache, H. Andersen. — Berlin: Germany: Springer, 2008. — 6 p.
2. *Burton E.* Achieving Sustainable Urban Forms / E. Burton, M. Jenks, K. Williams. — Abingdon, UK and New York, : Routledge, 2013. — 388 p.
3. *Beatley T.* The sustainable urban development / T. Beatley, S. Wheeler. — London and New York: Routledge, 2004. — 348 p.
4. *Breheny M.* Sustainable Development and Urban Form / M. Breheny. — London: UK: Pion, 1992. — 31 p.
5. *Satterthwaite W.* Separating Intrinsic and Environmental Contributions to Growth and Their Population Consequences / W. Satterthwaite, P. B. Michael, B. M. Stephan. — New York: Routledge, 2013. — 95 c.
6. *Alber G.* Governing climate change in cities: modes of urban climate governance in multi-level systems / G. Alber, K. Kern. — OECD Conference Proceedings Milan-Italy: Washington, DC, USA: OECD, 2008. — 25 c.
7. *Budd L.* Conceptual framework for regional competitiveness / L. Budd, A. Hirmis. — New York: Regional Studies, 2004. — 7 c. — 38 (9).
8. *Begg I.* Cities and competitiveness / I. Begg. — New York: Urban Studies, 1999. — 14 c. — 36 (5-6).
9. Pengfei N. Wang Y. Urban sustainable competitiveness: a comparative analysis of 500 cities around the world / Handbook of Regions and Competitiveness Contemporary Theories and Perspectives on Economic Development, 2017. — 592 p.
10. *Pengfei N.* Urban sustainable competitiveness: a comparative analysis of 500 cities around the world / N. Pengfei, Y. Wang., 2017. — 23 p.
11. *Camagni R.* On the concept of territorial competitiveness: sound or misleading? / R. Camagni. — New York: Urban Studies, 2002. — 16 p. — 39 (13).
12. *Clifton N.* Competitiveness, creativity, and place-based development / N. Clifton, R. Huggins. — Washington: Environment and Planning A, 2011. — 19 p. — 43 (6)
13. *Roberts A.* Competitive cities and climate change / A. Roberts, L. Kamal-Chaoui. — OECD Regional Working Papers, 2009. — 172 p. — (02).
14. *Thompson W.* Effects of Urban Green Space on Environmental Health, Equity and Resilience, Nature-Based Solutions to Climate Change Adaptation in Urban Areas: Linkages between Science, Policy and Practice. / W. Thompson, M. Martuzzi. — Switzerland: SpringerOpen, 2017. — 18 p.

15. *Turok I.* Competitive cities: introduction to the review / I. Turok, W. Lever. — New York: Urban Studies, 1999. — 4 p. — 36 (5).
16. World Bank Group. Urban China [Електронний ресурс] / World Bank Group // World Bank. — 2014. — Режим доступу до ресурсу: <http://www.worldbank.org/en/country/china/publication/urban-china-toward-efficient-inclusive-sustainable-urbanization>.
17. World Bank. Development Research Center of the State Council, the People's Republic of China. China 2030 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/China-2030-complete.pdf>
18. *Jun Yang.* An examination of China's New Urbanization Strategy [Електронний ресурс]. — 2015. — Режим доступу до ресурсу: <https://ugecviewpoints.wordpress.com/2016/01/19/an-examination-of-chinas-new-urbanization-strategy/>
19. Top 10 goals of 13th five-year plan unveiled [Електронний ресурс] // Xinhua Finance. — 2015. — Режим доступу до ресурсу: <http://en.xinfiance.com/html/Policy/2015/157349.shtml>
20. The Global Risks Report 2017, Звіт Світового банку [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://reports.weforum.org/global-risks-2017/> 4.
21. The Sustainable Competitiveness Report 2017.- 60 p.- <http://solability.com/the-global-sustainable-competitiveness-index>
22. The Global Competitiveness Report 2017-2018. — 393 p. — <http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf>
23. Xixi W, Dongqi S., Liang Z, Yu L, Haimeng L, Xiaoyan S, Zedong W, New-type urbanization in China: Predicted trends and investment demand for 2015-2030 /- Washington: Journal of Geographical Sciences, 2017. — 943-966 pp.
24. УКРАЇНА 2030: Доктрина збалансованого розвитку. Видання друге. — Львів: Кальварія, 2017. — 164 с.
25. Smart cities Preliminary Report 2014 [Електронний ресурс]. — 2014. — Режим доступу до ресурсу: http://www.iso.org/iso/smart_cities_report-jtc1.pdf.
26. China's new Urbanization Plan 2014-2020 [Електронний ресурс]]. — 2014. — Режим доступу до ресурсу: <https://dilemma-x.net/2014/03/17/china-national-new-type-urbanization-plan-2014-2020/>

Стаття надійшла до редакції: 18.10.2017.